16-71443783

naša estetska disocijacija

Ni iz jednog osećanja ljudske strave nisu poete i mudraci iscedili toliko „uzvišenih" misli kao iz nacionalnog osećanja.

Kajzer, ili tačnije rečeno kenig Vilhelm der grosse ispevao je čak i jednu pesmu pod slasnim naslovom:

„UMETNOST RATA" (Kunst des Krieges).

Sudeći prema mislima onih koji o nacionalnim mitovima stručno govore šovenska filozofija ima dva sistema:

SISTEM SAMOUBISTVA
i SISTEM UBISTVA.

Pristalice prvog s pravom kažu: „Mi smo plemeniti."

Pristalice drugog sa neljudskim, ali zato ništa manje intenzivnim smeškom kažu: „Mi smo gospodari."

Oba sistema u sukobu su. Svadjaju se plemeniti i gospodstveni, duševni i telesni, kontemplativni i praktični, i svako zakleto ističe pravovaljanost svoje vere.

Obe strane imaju po jedan jak argument: naše je osećanje uzvišeno.

Medjutim, ono što zaboravljaju da kažu jeste, da su svojim osećanjima dali maskirno ime. Šovinista neka ne govori da je njegovo osećanje „NACIONALNO" ili božem „ LJUDSKO". To je pleonazam. Sva su osećanja ljudska! Nema čovek u sebi šljun čijih ili svračijih osećanja. Sve što je u čoveku „LJUDSKO" je.

Jedino je ispravno da se kaže, kad je reč o nacionalnim, a to će reći ljudski parcijalizovanim, društveno separatnim, egzistencijalno netotalnim osećanjima, — da se radi o „OSEĆANJIMA LJUDSKE STRAVE"!

Jer samo strava parcijalizuje, separira i obestotaljuje čoveka. A tek nacionalna strava! Brrr.

Nacija nije nastala kao društvo za zaštitu životinja, iz dobre volje za lepotom. Ona se radja iz DEFANZIVNOG GRČA. Nacionalno osećanje je donekle sintetičko, kohezirajuće, ali u njegovoj srži sedi želja da se OBEZBEDIŠ, želja da se OGRADIŠ i uškoljčaš.

A ŠTA SE DESILO DANAS S TIM GRČEVIMA?

Jedni se grče samoubilački, drugi ubilački, i svako ima svoje razloge. Ali, mislim da je sasvim neistorijski verovati da su ispovednici takvih osećanja koja se na strahu zasnivaju, uvek bili dosledni! Kako se menjao društveno-ekonomsko-strateški izvor straha, tako se menjao i njihov ESTETSKI MIT.

Uzmimo za primer nemački fašistički mit. Kad su krenuli, krenuli su da ŽRTVOM KRVI STEKNU SVETO PRAVO NA ZEMLJU. Filozofija ubijanja na vrhuncu! U ime veličine.

A kad se ratna sreća okrenula, bože gospode, kako se ratni fašistički propagandista projagnjio! Kako se njegov estetski ideal pro defanzivio! Kako je taj ubilački mit počeo dobijati obrise samoubilačkog mita u ime malenosti! U ime „nedužne", „nezaštićene" ali „ srčane" malenosti...

A danas? Izvor straha je univerzalan. Ako bi naša svest mogla da shvati da je atomska energija u svojim agresivno oformljenim posudama objektivna realnost, tada bi se moglo zapaziti da više ne postoji praktični razlozi za dvovrsnu mitologiju šovinizma.

Nekadašnji polovi ubilaštva i samoubilaštva sastali su se u jednoj žiži.

„VIŠE VOLETI"

Da li to znači da ja hoću da kažem da nacionalna osećanja ne postoje? Ne. Ona postoje, i nažalost, i dalje se polarizuju i konfrontiraju. Konfrontiraju se jer iza svakog nacionalnog mita stoje druge individue. Ali, mislim da se varaju mnogi današnji nacionalisti kad pokušavaju da načisto izmisle kako iza svakog nacionalnog mita stoje drugi IDENTITETI. U to ne verujem.

A nacionalne skale vrednosti čak se ni na veri ne zasnivaju. Nacionalne vrednosti se ni na logici ne zasnivaju, ni na korisnosti. Nacionalizam je grozno neutilitaran. Nema utilitaranog nacionalizma. Svakoj naciji njen nacionalizam doneo je milione mrtvih. Jer jedini aršin za odmeravanje takozvanih „nacionalnih" vrednosti, jeste PREFERENCIJA.

Jedino što nacionalist istinito može reći jeste:

„Ja svoj mit **više volim** od drugih, pa makar mi i ne bio koristan, razložan i lep."

I, pošto se radi o preferencijama, nije izvesno da li napori rasudne moći mogu išta doprineti njihovom srozavanju.

OSETLJIVOST TEME

Baš zato što je nacionalno osećanje potpuno n e m u š t o, logička rasprava ne može ga skoro uopšte izmeniti. Čim namiriše, načuje da se govori o „nacionalnom", onaj mali crvić u mozgu uskočoperi se, i svojim mentalnim aparatom gusenice stane da prisluškuje šta se govori. Doklegod čuje reči „ubilaštvo" „društveno-ekonomski izvor straha", „preferencija", mala moždana gusenica drema i hladna je. Ali čim bi taj crvić čuo reč „Srbin", on bi se sav nakostrešio, pa zgrčio, pa počeo da sipa kiselinu, da pljuje i bljuje. Počeo bi da ispituje samo JEDNO JEDINO: NAPADA LI OVAJ MENE, ILI ME NE NAPADA. Nacionalni crvić u mozgu misli i oseća samo na toj relaciji napad-odbrana, i po tome je psihijatrijski neobično sličan paranoidnoj shemi svesti.

Baš zato je sasvim prirodno u svima nama učaurena bojazan od suviše opširnih razgovora na nacionalne teme. Nikad nisam verovao da ću biti stvarno zainteresovan za analizu svog nacionalnog osećanja, jer znao sam da će u svim ljudima sam zvuk reči Srbin izazvati seriju, lančanu eksploziju defanziviteta. Jedan ljubljanski pisac rekao mi je jesenas ovo: „Stekao sam utisak da nacionalno pitanje postaje sve beznačajnije i stišanije što se o njemu MANJE GOVORI! A čim se negde začuje samo rečenica o „nacionalnom", odmah se svi, pa čak i oni koji to nikad ne bi činili, uzbude i počnu da nacionališu."

No uprkos tome što reč „Srbin" po apsolutno važećem zakonu redovno izaziva sasvim neželjene lingvističke deformacije čim se spomene, želeo bih da je upotrebim. Pritom molim čitaoca da po mogućstvu primi tu reč u njenom elementarnom značenjskom smislu.

MISTIČKI ZNAČENJSKI SMISAO REČI

U elementarnom značenjskom smislu Srbin znači: pripadnik jedne od etničkih grupa na Balkanu i u Srednjoj Evropi

Ali mu tu reč uvek značenjski mistifikujemo. Navešću primer, nenaučan i ličan, kako se u meni formira mistički značenjski smisao reči Srbin: — kad čujem reč Srbin je odmah perciprram rpu ugrožavanja, pretnji, poruga, siledžijstva i mačeva. Odmah antinomski čujem reč Švaba, odmah se sećam, nažalost, jednog groznog spomenika. Mislim da nijedan narod na svetu nema takav spomenik. U manastiru Visoki Dečani nad odrom jednog našeg vladara ispod same kupole manastirske, o svod obešene vise neke tamne šipke duge desetke metara. Ako ima lestvi ka nebu, to su onda te šipke iznad tela mrtvačevog takve jedne lestve. Spomenik je tako i zamišljen: dole ćemo postaviti svog vladara, a iznad njega, pravo ka nebu beskonačno duge čelične šipke. Neka se po njima vaznese na nebo.

Zaista laskave stvari. Kako je to sve samo umetnički i apolinski smišljeno. Ja sam se ponosio. Čudne, kozmičke šipke, nekako kvrgavo skovane, dižu se ka celokupnoj masi svemira, dozivaju je i žižno ka sebi mame.

U jednom uglu, iznad neke ploče, stajao je špecerajski sanduk za šećer. „Šta će tu taj sanduk" pitamo. Kaludjer nonšalantno odgovori: „A to. To su kosti." Objasni nam da se ispod ploče nalaze kosti kosovskih junaka. Carica Milica ih je pokupila i tu sahranila. Kaludjer nam dalje pokazuje u kamenoj ploči komad žutog metala. „Zlato". Objašnjava nam da su inostrani vojnici u prvom svetskom ratu otvarali grobnicu. „ Zašto." Zapanjeni smo. — Pa, vidite, to zlato, namamilo ih je. Mislili su da i dole mora biti zlata.

Odveo nas kaludjer do onih nebeskih šipki, do onih lestvi Jakovljevih, do onog puta ka svemiru. I tu nam reče, da su ta tamna gvoždja sakovana od mačeva kosovskih boraca. Iznastavljali su mač na mač, nož na nož, da naprave jedan beskonačni, jedan sveproburažavajući, jedan svemirosekli nož, to jest mač. I ti kroznebni noževi što se kao čelična biljka dižu iz tela svečevog, predstavljaju spomenik koji slikovno izražava naše srpsko nacionalno osećanje. Da bi se vazneo ka nebu, naš svetac po stazi od mačeva.

U najširem značenjskom smislu reči, Srbin znači još i silu drugih stvari. Čim čujem tu reč, setim se kako su me kad smo nosili slamu našem učitelju, uhvatili mali Nemci da me biju što nisam Nemac, setim se jednog knjigovodje iz Obrenovca koji je sa srećnim i samozadovoljnim slepim mišem u očima, smeškajući se pričao o jednom „našem čoveku" koji je iz Obrenovca prešao u Srem, lane, i „malo pustio bradu", pa seo u kafani, naručio ljutu, i izvadio nož pa ga zario u sto pred sebe, da vidi hoće li se usuditi koji od tih čuvenih Sremaca da mu zameri.

Kad čujem reč Srbin, u meni se mešaju ponos i stid. Ja se ponosim onim beskonačnim mačevima, onim muškim stepenicama ka nebu, onom spomeniku svetlosti i duše, ali se stidim jer znam da je nož koji je onaj čovek iz čista mira zario u sto u kafani, ne bi li izazivao i dražio djavola u čoveku, izvadjen iz onih mačeva koji se nad odrom vladara-sveca nadnose.

Zato sa strašnim otporima u sebi rešavam uvek da napišem tu reč Srbin. Jer nju ni ja, ni drugi ljudi ne možemo da čitamo i slušamo u njenom „elementarnom značenjskom smislu". Mi dodajemo, dosoljavamo, emocionaliziramo, mešamo i začaravamo. Mistifikujemo i obogotvorujemo djavolsko, prosvetlošćujemo pomrčinu. Ipak ja opet molim čitaoca, da ako je ikako moguće, ovu reč Srbin čita u njenom elementarnom značenjskom smislu. Jer samo tako ovaj moj tekst ima neka smisao. Inače, ako bi se on čitao drukčije, ja ga se odričem. Jer besmisleno je da rezonujem i govorim ako ću time samo zaplitati emocionalne grčeve. Do tih grčeva meni je ponajmanje stalo.

PREDHRIŠĆANSKI MIT

Želeo bih sa nenaučnom preciznošću da iznesem svoje strogo subjektivno uverenje da je srpski psihološko-estetski mit doživljavao tokom istorije strukturalne preokrete i pre četrnaestog veka. Jer za mene istorija i tradicija predstavljaju nešto daleko dublje, nešto što prevazilazi milenijumske predstave, nešto što se ne da interpretirati percepcionom logikom nekolikih vekova.

Predhrišćanska psiho-estetska struktura naše nacionalne duše je ono što ni izbliza nije rasvetljeno. Mislim da bi naši psiholozi morali sem preciznih statističkih analiza kojima se anketno bave, studijski i hipotetično da izanaliziraju predhrišćanski sloj naše svesti. Tek tako ćemo saznati kakva je prava suština i ime tog prasloja naše tradicije. Onog pra sloja u kome je nastala pesma o bratu koji uzjaše grob i odeven u pokrov **živ-mrtav** ode svojoj sestri u pohode. Tako ćemo sazna ti u kakvom su odnosu ideje ŽIVOMRTVOSTI MEDJULJUDSKE LJUBAVI sa onim idejama koje se nalaze u pesmi o andjelu i njegovoj misiji na zemlji. U toj pesmi čovek nosi u srcu svojinski odnos prema hrani, ali ne sme da ga otkrije! Za kaznu što licemeri (sakriva svojinska osećanja prema hrani) na njegovoj trpezi mu se rodjeno dete nadje pečeno. U tom predhrišćanskom sistemu ideja determinanta je IDENTIČNOST HRANE I ČOVEKA. GENERIČKA I EKONOMSKA PROIZVODNJA RAZLUČENI SU ali pod jednim uslovom: moraš se suočiti sa svojinskim osećanjem koje imaš prema hrani. Ako to ne učiniš, ponovna identifikacija hrane i čoveka doći će

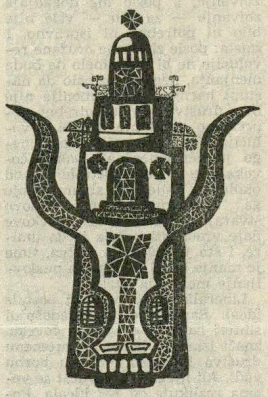

kao kazna! Kao što vidimo, ni traga od nebesnosti! U toj fazi naš nacionalni mit oscilira izmedju ljudožderstva (pečeno dete) i svojinske svesti. Izdajnik, hulitelj i nesrbin nije bio onaj koji poriče nebesnost naše duševne misije, nego onaj koji sakriva svojinsko osećanje. Eto jednog od tradicionalnih slojeva naše svesti. Predhrišćanski je, pradavan, a uzmimo u ruke Dobričine „Deobe" i pogledajmo strahotu nekih dimenzija realnosti u toj knjizi, pa ćemo videti da je ono iskonsko i duboko u njoj upravo ta seizmografska, zemljanoutrobna vizija naše specifične predhrišćanske tradicije. Jer nije u toj knjizi primarna ova novija dilema izmedju zemaljskog i nebeskog carstva od pre šesto godina (ona je tu tek delimično), nego je u tom delu strašno što je postuliran baš predhrišćanski odnos izmedju ljudožderstva i svojinske svesti.

HRISTIJANIZACIJA

Predhrišćanski idejni sistem preinačio se u času kada nas je zahvatila organizovana društvena sila crkve. U isto vreme javilo se ime Srbin kad i monoteizam. U času kad smo osvijili dobar deo Istočnog rimskog carstva došlo je do preloma i preinake u našoj mitskoj šemi. Osvajači, uzeli smo na se veru onih koje smo osvajali. Otvorili smo se prema drugoj naciji, prema ovozemaljskom svetu.

I sledeći taj ritam otvaranja duše došli smo na prag renesanse. Ovo otvaranje prema ovozemaljskom svetu trebalo je tek da dodje do svoje punoće i totalizacije. No u taj čas, kad smo zagrizli u renesansu, novi istočni vojnik došao je i osvojio nas. Namah smo začepili duše i okrenuli se nebu. Pre nego što se onaj svetovni preokret i dokrajčio, došlo je do novog preokreta! Naš odnos prema stvarnosti postao je negativan, učauravajuć, autocentričan i nebosklon.

S Kosovom u našu mitologiju ušla je gotska mistika, i to kao za pakost baš u času kad se zub našeg umetnika ubo u renesansno meso. Tragedija je neprocenjiva upravo na duhovnom planu. Renesansa sa svojim furorom „ljudske proizvodnje ljudi" nije nam otvorila srca, naše se estetski duh počeo baviti „proizvodnjom svetaca, onosvetovnjaka".

DISOCIJACIJA

Logički i školski gledano, kosovska ideja pravolinijski se razvijala, nju nisu zamračivale nikakve druge idejne težnje naših ljudi. Medjutim, kad se silne mase ljudi prebaciše u Austrijsku carevinu, kad se suočiše sa državnim aparatom jedne nacionalno i religiozno disocirane, a centralističke aglomeracije NEMINOVNO JE DA SU MORALI ISKRSNUTI PRED NAS TAKVI DUŠEVNI PROBLEMI KOJI SE NE MOGU NIPOŠTO OBJEDINITI PRILIČNO JEDNOSTAVNOM ŠEMOM KOSOVSKE IDEJE! A IPAK, svi su naši duhovi, pisci i misliocі, čitava dva veka uporno pokušavali SVA SVOJA SLOŽENA OSEĆANJA U EVROPSKOJ TEREZIJANSKO JOZEFINISTIČKOJ, METERNIHOVSKO-DUALISTIČKOJ DRŽAVI DA RASTUMAČE I PRILAGODE JEDINSTVENOM, VEKOVNOM, FUNDAMENTALNOM KOSOVSKOM MITU. Zato se u to vreme, poslednja dva veka, naša književnost nalazi u specifičnom raskoraku sa istinom. Umesto da nam umetnost rodi novu idejno-estetsku strukturu koja bi odgovarala istini života u poslednja dva i po veka, ona je postala žrtva jedne goleme DISOCIJACIJE. Nove suštine ličnodržavnih relacija u Austriji iskazivane su starim estetskim, striktno nacionalnim, prividno i pseudokosovskim metaforama.

Čitajmo dela naših pisaca iz protekla dva veka — Srdja Zlopogledja do Obilića, Dušan do Murata, a u to vreme i oko tog vremena dve strašne epidemije kuge! Napoleonski ratovi i evropska revolucija 1848!O tim epidemijama kuge, o grozotama državne mašinerije koja koristi kugu da bi palila kuće svojih političkih neprijatelja, mogle bi se tone romana i poema pisati! A naša književnost? Gluvonema. Nebeski se opredeljivala. I to zato što je bila objekt očigledne, grandiozne disocijacije. Tone knji ga mogle bi se napisati o polupismenim sveštenicima srpskim, koji osečajno, logički i estetski žive u sferi Obilića i Srdje Zlopogledje, a moraju da regulišu izvanredno složene pravno-političke odnose sa birokratijom carskog dvora u Beču. I da bi se nekako s tom Državom-monstrumom poneli, traže učene Hrvate da im u tome pomognu. A tone bi se knjiga mogle napisati o supstilnom lukavstvu te Austrijske države koja za vreme kuge s rascepljivačkim, antislovenskim namerama stvara DVA KARANTINA: jedan pravoslavni, drugi katolički. Rezultat: ta dva karantina, silom sudbine i neukroćene bolesti pretvoreni su u jezgra smrti, medjusobno se optužuju i jedni u drugima vide smrt.

Kakva je estetska suština tog čoveka koji je neminovno morao ući u neko postkosovsku idejnu strukturu, mi još ne znamo! Jer nije izražena! Naša kultura se oglušila, sa jednim izuzetkom („Seobe") o čitavu tu fazu našeg života.

Da bismo videli psihološke i moralne probleme, težnje i ludila našeg čoveka u toj postkosovskoj fazi koju ja ovde nazivam „epoha disocijacije", pogledajmo jedan izolovani slučaj, zabeležen u arhivama kikindskog dištrikta.

VASA STAJIĆ ISPISAO JE OVO IZ ARHIVE

„24 februara 1794. sudac Mokrina jeste Gliša Dilberov. Kao takav, on je referisao magistratu kako je 20 februara starešina distriktualne policije Maksim Dešan otseo u gostionici u Mokrinu.

Onde je za stolom zatekao društvo, u kojem je bio i Jakov Ubović. Ovog je zapitao odakle je, a on bez ikakva povoda počeo inspektora policije pesnicama tući, pa se usudio i ogrtač mu kidati. A kad je sudac, na prijavu Dešana, po straži odveo Ubovića u opštinsku kuću, ovaj je i njemu psovao veru, krst, mater, post i sve drugo.

Ubović se izgovarao da je bio strašno pijan, ali je svejedno osuđen na 25 štapova."

Ne mislim da je ova pijana kurjačkost Jakova Ubovića 1794., svedočanstvo o trajnosti srpskih simboličkih ideja. Ubović je inspektoru policije psovao: *veru* (gotska mistika kao da nema više dejstva!?), *krst* (bog-samoubica i njegov simbol, križna vešala, ne magnetišu primitivnog čoveka), *mater* (patrijarhat, matrijarhat i imperijalna osećanja utanjila se nešto), *post* (odricanja od ovoga carstva kao da nema)...

I što je najvažnije, Jakov psuje „I SVE DRUGO". Ovome pridajem još ponajveći značaj. Jer, tek tu, u ovom potpunom odricanju od „SVEGA DRUGOG", kao da ima ponešto suicidalnosti, gotske mistikalnosti. Ali, očigledno je da ona nije „kosovski" strukturirana. To je nekakva druga odeljenost od „ovoga carstva". Kakva? — Ne znam.

Ova moja strogo nenaučna istorijska hronologija „srpske psihe" kao svoju najveću manu ima netipičnost izlaganja. Recimo baš za nihilistički UZALUDNI PROTEST spomenutog Jakova Ubovića može se reći -ah! pih! to je neobrazovan, neškolovan, i svrh svega još i pijan tip, seljak, nije još ni iz opanaka izišao. Specifično naše, suštinske, prave simbole prenosili su birani ljudi, krem narodne duše. Zar nije dokazano briljantnim radovima mnogih naučnika, a naročito sintetičkim radom dr. Latkovića, da su narodnu poeziju stvarali najumniji članovi naše etničke zajednice, a ne kao što se verovalo slepci i slepice.

Zaista, o ovome se uvek mora voditi računa. Prenošenje naše tradicije, ovakvo kakvo imamo, disocirano i udaljeno od suočavanja sa punom istinom poslednja dva veka, plod je mentalne aktivnosti najboljih umova našeg naroda. Ono se desilo, ono je činjenica i to se ne može izmeniti.

Međutim, važno bi bilo da otkrijemo da li su ti sejači naše duhovne tradicije, i produžavaoci kosovske mitologije imali u sebi I NEKIH DRUGIH EMOCIONALNO-SUDBINSKIH PROBLEMA. Važno je da vidimo na konkretnom primeru da li su oni zaista u svojoj pojedinačnoj psihološkoj gradi bili žrtva velike naše disocijacije iz osamnaestog i devetnaestog veka. Da li su oni zaista jedno živeli a drugo govorili.

U odgovor na to pitanje daću još jedan strogo nenaučni primer koji itekako govori o disociranoj osobi našeg obrazovanog čoveka u prošla dva veka.

SUDBINA UČITELJA NIKE JANKOVIĆA (DISOCIJACIJA IŠČEZAVA)

„U vreme Miletića, ne može se za Mokrin reći da se dobro vladao. Da li malo ili mnogo za to odgovara mokrinski učitelj Nika Janković, koji je u početku bio glavni propagator Miletićeve politike, a posle u svojoj školi ubio crkvenog tutora da ga opljačka, pa zato robovao 15 godina u Ilavi.

Oslobođen 1891, učitelj Janković je postao drumski razbojnik, i kao takav opljačkao na neuzinskom drumu dva trgovca iz Bačke; ubio je Kostu Milivojčeva iz Neuzine, i oteo mu 30.000 for. Bežeći pri poteri, ranio je žandarma, i ovaj njega."

Iz sudbine učitelja-razbojnika, iz sloma njegove simbolizatorske i nacionalno-mitologičarske misije vire zubi istorijskog diskontinuiteta. Naoko, on kao da je doživeo naglu amneziju i napustio živu reku istorijske misli i nebesnosti kakvu je trebalo da manifestuje jedan dobar nacionalni intelektualac. Sličnu viziju ima Laza Lazarević u „Školskoj ikoni". I onde je učitelj (inače „socijalista", što se s pogrdom naglašava) prava hulja i Anatolij Kuragin. Što ti ljudi zaboravljaju svoju misiju? Imaju li oni tek naprosto „slabo pamćenje"?. Vraga. Radi se o slomu one skoro dvovekovne disocijacije. Oni ne mogu više da izdrže to hodanje po oblicima, to nesuočavanje sa istinom života.

Ne mislim da je istorijski zaborav nešto lepo i duhovito. Staviše, mislim da je taj učitelj koji namamljuje tutora u zaolajisanu učionicu, lepljivo nasmešen i mio (a tvrd i otudjen), straobalno nesrećan stvor. Nesrećan, jer je disocijaciju zamenio *solipsizmom*. Otišao je nekud duboko u sebe, u tvrdi realizam sopstvenog bića. Taj nihilistički solipsizan naći će u delu Uskokovićevom prvu slabačku kritiku iznutra, ali ni do danas on neće biti sasvim razrešen. Jer intelektualci, nosioci ideje nasilja, nisu izumrli u dvadesetom veku. Poznato je da smo izmedju dva rata medju ljudima od kulture imali i tamnih individua, onih koji su koketovali sa živkovićevskim i rasističkim, šovinističkim i alijeniranim, idejama i uopšte sa idejama sile.

KAO NEKE ZAVRŠNE BELEŠKE

Mitsku i simboličku svest počev od Jakova Ignjatovića kod nas zamenjujemo što potpunijim saznavanjem istine o svojim savremenicima. Delo Ignjatovićevo još uvek je jedinstveno po dubini zahvata. Otuda se mora konstatovati da ukidanje specifično naše, osamnaestovekovne disocijacije nismo još doveli kraju.

Prema tome, ako jedan estetski proces nije doveden svojoj punoj realizaciji, on ne bi smeo da se forsirano ili namerno blokira.

Gola je istina da se život svojih savremenika mora saznavati i iz istine o precima. Ali za ime božje, istina o precima se ne može dobiti isključivo simboličkom svešću i prosedeom.

Moj strah od šovinizma uvek će biti i ostati strah od „isključivo simboličke svesti".

Nije izvesno da li je stalno rangovanje kulturnih vrednosti prva briga kulture. Sasvim je mehanički postavljati ovo pitanje: „Da li nam je važnije što više činjenica i kreacija ili nam je važnije što više selekcioniranih činjenica?"

No, ako već moramo da rangujemo vrednosti (a ljudi od kulture u svom kulturalističkom delanju stalno „ranguju vrednosti"), tada bi kulturne vrednosti po mom nenaučnom osećanju trebalo rangovati ovako:

1. Saznati istinu o svojim savremenicima (nesimbolički).
2. A ako nam već treba simbolička svest tad treba da je upražnjavamo, vežbamo i gajimo na poslu o kome govori Vranicki, na poslu ORGANIZOVANJA NOVIH PROSTORA.
3. I tek na kraju — saznati prave vrednosti predaka.

Ponavljam, da je i ovo kao i svako rangovanje mehanička i neprijatna stvar koju sam izveo nerado i bez volje.

DODATAK: AKO JE REČ O FUNDAMENTALNOM I PRVORODNOM UČENJU, SVE ŽIVOTNE VREDNOSTI UČIMO IPAK OD SVOJIH SAVREMENIKA

Svaki se čovek radja sam.

Čovek u sebi sadrži silu svoga rodjenja i svoje smrti.

Neki ljudi, historofili, više vole da percipiraju našu smrt.

Oni vole da duhovno prisvajaju baš onaj vid života koji je izvanjskoj prirodi omogućio da bude nadmoćnija od nas. A ona to može jer može da nas po svojim zakonima pre vremena usmrti.

Ali u vraga prirodo i istorijo! Vi ste nemoćni pred našim rodjenjem i ne možete nam ga nametnuti ni pre našeg jedinstvenog vremena rodjenja ni posle njega. Jer, ako odlučite da nas začnete dve sekunde docnije, to više nećemo biti mi! Vi ne možete nas po svojoj volji da stvorite, vi možete po svojoj sumanutoj volji samo da nas uništite. Utata! Ja vam se bekeljim, jer vidim da i vašoj Volji ima granice.

Onaj jedinstveni trenutak u celokupnom zjapu vremena i istorije, u kome se svako od nas z a č e o, — nije ni Vremenov, ni Istorijin. On nije ni zemaljskog ni nebeskog ni kosovskog ni praslovenskog boga, on je n a š!

Ili još tačnije: on smo m i.

Ovo vreme u kome živimo, to smo mi.

A sva prošla i sva buduća vremena i sve druge kombinacije molekula, makoliko nam bile bliske, neće predstavljati nas.

I istorija i priroda tako silno vladaju nama da smo mi samo amebe u njihovom moru. Mi i pred istorijom i pred vremenom dršćemo kao poslednji bednici.

Ali opet velim, jedno nam je dato za rodjeno, — naše rodjenje. Mi smo samo kao funkcija svoga vremena istinski, nesimbolički, disanjem i telom, ljubavlju i rezultatom, slobodni od strašne tiranije vremena i istorije.

I tu svoju slobodu treba da znamo da iskoristimo. Tako što ćemo voleti svoje vreme, svoje boginje i lišajeve, svoje kraste na duši i svoje šepave pokušaje sporazumevanja sa drugima.

A ljudi koji umesto sa strahom i gadjenjem, sa divljenjem govore o uzvišenom duhu davne prošlosti, odbijaju da shvate da je i čoveku srećom ostala jedna šansa da se *samoizgradjuje*, zaboravljaju da je bar u trenu našeg rodjenja priroda sa istorijom ostala gadno zafrknuta, jer nas tad ništa nije moglo determinirati sem NAS SAMIH, to jest NAŠEG ZAČEĆA, to jest one kombinacije neponovljivog tkiva sveta koja smo mi.

vinjete u ovom broju: ratomir pešić

Ko s v e vrednosti traži u sadašnjem času, ograničen je, ali ko s v e vrednosti traži u prošlosti, taj još uvek ne zna da se rodio, a da se radjanje odvija kao telesno-duševni čin, i da dete koje na svet dodje još ne zna.

da diše
da govori
da se smeje
da jede
i da radi

Da diše, — naučiće od sebe.

Da govori, — naučiće od svoje želje za drugima, i od želje drugih za njim.

Da se smeje, — naučiće od slobodnih ljudi svoga doba.

Da jede, — naučiće od sebe i od hrane.

Da radi, — naučiće od sebe, od svoje želje za drugima, od želje drugih za njim, od slobodnih ljudi svoga doba i od hrane.

A od čiste, Simboličke Tradicije?

On nje će naučiti da pati.

Utoliko se i divim nacionalnim mitovima — oni su klasna škola patnje. Patnja se niotkoga tako dobro ne može naučiti kao od šovinizma. (No intimno verujem da je patnja antididaktički fenomen. Ona je jedino što se učiti ne mora, jer dolazi i sama).

Nikako ne delim mišljenje Adolfa Hitlera da je „strah od šovinizma znak impotencije".

Mislim, naprotiv, da je uživanje u šovinizmu znak potencije samo onih koji misle strogo simbolički, koji identifikuju estetsko sa disociranim, i koji snagu vide u patnji.

A snagu u patnji propoveda hrišćanstvo.

Ukoliko tu snagu treba da prihvatim, ja nisam hrišćanin.

Raša POPOV

PETAR T. BOŠKOVSKI

sunčanje

Ogroman sam na zemlji ovoj
ispružen svom dužinom
zenit me je zakovao

Sunce me vrelim jezikom
liže zapaljenog
vrisnuću od podatnosti

Hor pijanih šumova
prati leto
vri u meni krv

Vreme je zapalo
u žutu paučinu vazduha
čeka se na vodu koja će je raskinuti

Plašim se da se okrenem
ali i bez toga evo
sav se već ronim

Dok me prisvaja
zemlja me raznežava
upoznajući me sa jednom utehom

Zna li neko
da će na ovom mestu
izrasti drvo od sunca.

postelja na čardaku

Dete neće da spava
u kapcima nosi
zatvoren let ptice

Na čardak je bačena
zloslutna magija potaje
konci plamena u krpici vazduha

Kroz prostor se širi zaraza
onoga što kao da si gledao
ali prvi put vidiš

Dete neće da plače
ali koga da pita
gde umiru vetrovi

Lavež se razdražuje
negde u srcu noći
glas mu se vraća udarajući ga u grlo

Nebo izlazi iz zemlje
nakićeno žutim ranama po telu
ukradenim od svakoga po jedna

Dete gleda zvezde
a toliko puta su mu rekli
ako vidi svoju umreće

Ali možda je red već jednom
izmenjena zemlja da otvori oči
pred kljunom crvenog petla u dvorištu
Jer ko zna šta može sve da bude
čim na čardaku još uvek nema
toplih struja sna.

rog

Bilo je to davno
kada ga je potok uzeo za glasnika
i prvi ga priznao posle smrti

Ali bačenom sada za centar leta
u grlu mu leži
crna senka sa plamenom u ustima

Pa i sam ne zna
šta je mogao u njemu da traži
jedan osušen list od vrbe

Zemlja mu prenosi
poslednje želje predsmrtnih
ali nema drugi otvor da rikne

Da li je to on usadio strah u ljude
ili samo podseća
na grozničavu strast suše

Jedina kletva mu je
opet da se nadje u potoku
pijan od svog puta bez povratka

Na nebu jedan razvezan bik
rastrže se od žalosti
tražeći svoje rogove.

Sa makedonskog preveo Vlada UROSEVIĆ

Petar T. BOŠKOVSKI rođen je 1936. godine. I pored neveilikog broja objavljenih pesama veoma je zapažen u grupi mladih makedonskih pesnika. Piše i kritiku. Jedan je od urednika „Koordinata", mesečnog priloga „Mladog borca" za umetnička pitanja.